

megbontani bármily elhatározó jelentőségű külső esemény. Legszebb művei egyénisége e szerves egységének köszönik létüket. Ezért, ha katedrájától meg is válik, ha közönsége a jövőben meg is szűkül, tanítani mindig fog, azzal, amit eddig alkotott és amit még a jövőben alkotni fog.

PROHÁSZKA LAJOS.

FINÁCZY ERNŐ AZ ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCSBAN.

Fináczy már 1896 előtt, vagyis az Országos Közoktatási Tanács régi szervezetének kereteiben, mint a középiskolai szakosztály hivatalos előadója, élénk részt vett a Tanács munkásságában s e közben szerette meg ezt a testületet annyira, hogy később gyéren kimért szabad idejéből is mindenkor szívesen áldozott lelke e nemes hajlandóságának. A Tanács reorganizációja után mint a Tanácshoz kirendelt miniszteri tisztviselővel az állandó bizottság 1898. évi január 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvében találkozunk nevével először. Megválván a minisztériumban viselt állásától s az egyetemre kerülvén, a Tanács nem nélkülözheti tudományát, szakértelmét, ember- és ügyismeretét, csakhamar az előadótanácsosok sorába lép, s mint ilyen 1901 november 9-től kezdve sűrűn szerepel az ülések jegyzőkönyveiben. Az állandó bizottság üléseinek legszorgalmasabb látogatója s a Tanács munkálkodásának legbuzgóbb támogatója volt, aki minden oly munkában szívesen részt vett, amelyre szakértelménél fogva felkérletett. Nagy része volt a gimnáziumi utasítások, az érettségi vizsgálati szabályzat, a reáliskolai latin tanításra vonatkozó intézkedések, a polgári leányiskolai tanterv és utasítás, a reáliskolai tantervi utasítás elkészítésében, és munkakedvét, buzgóságát nem apasztotta az a tudat sem, hogy sokszor a minisztériumi ad acta ügyesomó számára dolgozik; mert mindig a közérdeket látta maga előtt, s ennek minden más érdekét mindenkor alárendelt.

Beöthy Zsoltnak 1904 nyarán történt lemondása után Lukács György kultuszminister felkérésére elvállalta a Tanács alelnöki állását és 1905 március 19-én tartotta mint ilyen székfoglalóját. Ebből a következőket idézem: „Az állást nem kereste, s bár egész életét a közoktatásügynek szentelte, s a nagy munkával és felelősséggel járó feladatok elöl sohasem tért ki, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kezdeményezéséből neki felajánlott alelnöki tisztelet mégsem merte volna elfogadni, ha nem remélte volna, hogy az állandó bizottság támaszára biztosan számíthat, s ha nem tudta volna, hogy az állandó bizottság oly férfiakból alakult meg, akik a hazai tudomány és tanügy első munkásai, s akik oly szellemi tőkét képviselnek, amely

egymagában is biztosítéka a sikeres munkásságnak. Tudja, hogy az állandó bizottság tagjai áldozatot hoznak a közoktatásügynek a Tanácsban kifejtett munkásságukkal, de kéri őket, hogy tegyék meg ezt a jövőben is, s tőle ne vonják meg bizalmukat és segítségüket. A Tanácsot mindig fontos intézménynek tartotta, mert a közvéleményben, a minisztériumban is voltak ellenkező hangok, melyekkel sohasem habozott szembeszállani. Egy ilyen legfelső, nagy tekintélyű véleményező testületre, amely a közoktatásügyi kormány országos intézményeinek útjait egyengesse s kezdeményezési-jogánál fogva a minisztert a felmerülő hiányokról és szükségletekről tájékoztassa, mindenkor szükség van. Ennek a rendeltetésnek a Tanács meg is felelt.“

Ezekben a szavakban is megpendülnek egynémely gondolatok, melyek közelebbről az intézményt érdeklik s amelyekkel utóbb kissé behatóbban óhajtok foglalkozni. Egyelőre az 1896. év előtti időkből csak annyit jegyzek fel, hogy akkor a Tanácsot főleg a hivatalos tankönyvbírálas ügye foglalta le, s vajmi kevés alkalmat nyílt országos jelentőségű szervezési munkálatokra. Ezért, amikor Wlassics Gyula miniszter a Tanács reorganizálását határozta el, az volt minden belátásos tényező vezérgondolata, hogy a Tanácsot a tankönyvbírálat nyugétól meg kell szabadítani. Így keletkezett a Tanácsnak az 1895. évi 2828. eln. sz. alatt kiadott Szabályzata, ő felségének, néhai I. Ferenc Józsefnek 1895. november 8-án kelt legfelsőbb elhatározása alapján. Ennek a Szabályzatnak 8. §-a alapján a Tanács üléseiben részt vesznek a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kirendelt tisztviselők is, kik az állandó bizottság (plenum) és a szakbizottságok üléseire a szükséghez képest meghívhatnak, a tanácskozásokban részt vehetnek, a szükséges felvilágosításokat megadják, de szavazati joggal nem bírnak.

Jegyzőkönyveink tanúsága szerint Fináczy Ernő ebben a minőségben igen rezerváltan viselkedett s csakis felvilágosítólag szólalt fel olyan ügyekben, amelyek szorosan hivatali hatáskörébe tartoztak. Mikor azonban az 1901-ben kezdődő II. ciklus előadótanácsosainak sorába került, e testület vezető emberei közé emelkedett s a Tanács minden munkájában tevékeny és irányító jellegű részt vett. Az üléseket igen szorgalmasan látogatta, amit az állandó bizottság 12 tagjának nem éppen mindegyikéről lehet elmondani, számos fontos szakbizottságnak (közéiskolai, polgári iskolai stb.) részben elnöke, részben tagja volt és számos ügynek hivatott előadója az állandó bizottságban.

Összes munkálatai (gimnáziumi és reáliskolai tantervi utasítások, polgári leányiskolai tanterv, érettségi vizsgálati szabályzat stb.) kiváló szabatos, körültekintő, megbízható és későbbi időnként is tanúságára szolgáló művek.

1905-ben Lukács György miniszter elnöklete alatt nagyrészt a Tanács tagjaiból összeállított s a közéiskolai tanügynek, valamint a közéletnek kitűnőségeivel kiegészített tanács

kozmány foglalkozott a középiskolai reform kérdésével, s ezen Fináczy Ernő szerepelt mint előadó. Reformtervezete nem került a megvalósulás stádiumába, de az értekezletet igen tanulságos eszmecserepre készítette, mely e kérdés minden későbbi tárgyalása alkalmával figyelembe fog vétetni.

Az a munka, amelyet a Tanács tagjai és szakértői a kérdések előkészítése és elintézése körül a Tanács kebelében kifejtettek, már azért is a közérdeknek hozott áldozat, mert nem folyik le a nyilvánosság színe előtt. Ha egy-egy szervezeti munkát a miniszter kiad (gimnáziumi utasítás, reálskolai utasítás, érettségi vizsgálati szabályzat, elemi népiskolai tanterv, polgári leányiskolai tanterv és utasítás stb.), az a munkát az illető miniszter nevéhez kapcsolódik, s ritka ember tudja, ki volt valódi szerzőjük, létrehozójuk. A Tanács részére dolgozni körülbelül annyit jelent, mint a nagy nyilvánosság háta mögött dolgozni, amivel bizonyos előnyökről való lemondás jár. Ez a félrevonulás azonban mellőzhetetlen, mert hiszen a Tanács plenumán keresztülment munkálatokért nem az egyes ember felelős, hanem a Tanács alelnöke és egyetemlegesen maga az egész Tanács. Ebben áll az Országos Közoktatási Tanács valódi jelentősége, melynél fogva az a felelős minisztert is megvédi a különböző oldalak felől várható és bizonyos bekövetkező támadások ellen. A nyilvánosság elől való ezt az elzárkózást Fináczy Ernő mint jól fegyverezett adminisztrátor teljes szigorúsággal gyakorolta. Minden olyan kísérlet, mely a Tanács aktáiba való betekintést célozta, ellenállásán megtört.

Ha Fináczy Ernőnek, mint az Országos Közoktatási Tanács alelnökének a Tanácsban kifejtett munkásságáról tiszta képet akarnánk alkotni, akkor kissé részletesebben végig kellene tekintenünk a Tanácsnak az 1907—1919. évek közt kifejtett munkásságán. Az 1905—1907. évek munkája az előtől visszamaradt ügyek befejezése volt s így nem tisztán az ő érdeme, bár sok része volt azokban is. Ebben az utolsó 12 évben azonban ő volt a felelős minden, a Tanács előtt megfordult ügy elintézéséért. Szem előtt kell tartanunk azt is, hogy minden szervezeti munkát nemcsak a végső stádiumban, tehát akkor, amikor az állandó bizottság elé került, fordult meg a kezén és részesült irányító közreműködésében, hanem rendszerint már az előkészítés stádiumában is, amennyiben a fontosabb munkálatokkal megbízott szakbizottságokat a legtöbb esetben maga vezette.

Az Országos Közoktatási Tanács Fináczy Ernő ügyvezetése idejében erősen dolgozott, talán nagyobb intenzitással, mint megelőzőleg bármikor. A kimagasló ügyek közé sorolhatók a szabadoktatás országos szervezete és a középiskolai rendtartás revíziója, a koedukáció kérdése, a tanítóképző-intézeti összes munkálatok, a polgári iskolák rendtartása, a középiskolai magyar fogalmazás-tanítás ügye, a polgári leányiskolák tanterve és utasítása, a (régibb) felsőbb leányiskolai tanterv és utasítás, a középiskolai reform és a vele kapcsolatos tantervek, a polgári iskolák re-

formja és tanterve, a testi nevelés kérdései, az állami elemi iskolák állapotával kapcsolatos népiskolai reformprogramm, a tankönyvbírálat ügye stb. Ha a Tanács az utóbbi 12 évben ezeken kívül semmi egyebet sem végzett volna, akkor is bőven megfelelt volna hivatásának és feladatának. E munkálatok legtöbbször Fináczy Ernő elnöklete alatt készítettett elő s az állandó bizottságban is az ő elnöklete alatt intéztetett el. Aki ismeri a Tanács tárgyalásait, méltányolni tudja azt az önfeláldozást, amelyet ez az elnöki tevékenység jelent. Óriási ember- és ügyismeret kell ehhez és végtelen türelem, melyet a legheterogénebb egyéni nézetek sem képesek sodrából kihozni. Tömérdek aktát, nyomatványt kell gondosan végigolvasni, mindent emlékezetben kell tartani, mert különben a tárgyalás szertefolyik s nem jut el a kívánatos végső eredményig. Márpedig ehhez az eredményhez Fináczy Ernő elnökösödése idejében mindig eljutott. Nincs a Tanácsnak egyetlenegy munkálata sem, mely rossz és elvetendő volna, s ha a legtöbb nem került is a megvalósítás stádiumába, arról nem a Tanács tehet, hanem a körülmények változása. Megtörtént egyes esetekben, hogy a Tanács munkálatát félretették s valamely szakértővel készítették új tervezetet. Ez az eljárás még abban az esetben is károsnak bizonyult, ha az így készült tervezet egy ad hoc bizottság elé vitetett, még inkább pedig akkor, ha ennek mellőzésével került gyakorlati kivitelre.

A tanácskozások vezetésében és irányításában Fináczy Ernő mintaszerű volt. Előzékenysége, türelme a Tanács körében közmondásossá vált. Ügyismerete, áttekintése frappáns. A legellentétebb álláspontok közt is biztosan eligazodott s mindig megtalálta a kivezető utat, mely jogos érdekeket nem sértett, az ügyet pedig előbbre vitte. De e mellett mindenkor tiszteletben tartotta azt, ami a multban becsesnek, hasznavehetőnek mutatkozott és sohasem engedte magát tetszetős jelszavakkal elragadtatni, valamint sohasem állt vakon a mindenkori miniszter álláspontjára. Ebben állott az ő konzervativizmusa, ebben állott a vezetése alatt működött Tanács „vaskalaposága”. Ez pedig tiszteletreméltó és szakszerű tulajdonsága minden olyan testületnek, amely az egész országnak, egy élni akaró nemzetnek érdekeit védi; de legkivált az olyan testületnek, mely egy nemzet ifjúságának neveltetéséről, taníttatásáról van hivatva véleményt nyilvánítani s ezekben az ügyekben irányítólag közreműködni.

Az októberi forradalom mély aggodalmakat keltett Fináczy lelkében, s bármennyire szerette is a tanügyet és a Tanácsot, melynek körében magát mindig jól érezte, mely — saját bevallása szerint — neki mindig csak ösztönzést, új munkára való buzdítást jelentett, ahová más munkakörből szórakozni tért; úgy találta, hogy az új időkbe magát beleélni nem tudja, az új törekvésekkel magát azonosítani nem képes, hosszas tapasztalatokból leszűrődött álláspontját elhagyni és ellenkező nézete-

ket vallani nem tud és nem is akar, ennél fogva 1918 december 31-én lemondó levelet intézett Lovászy Márton miniszterhez, melyben elfoglaltságára és tudományos munkásságának terveire való hivatkozással az alelnöki tisztről lemondott. A lemondást a minisztertanács 1919. évi január 18-án tartott ülésében elfogadta, s Fináczy Ernőt felkérte, hogy az állás betöltéséig a folyó ügyeket tovább vezesse.

Remélte, hogy visszavonulhat katedrájára és íróasztalához. Ebben a reménységben is — legalább egy időre — csalatkozott, mert a vörös rémuralom mindkettőtől megfosztotta.

A rémuralom napjait mindketten a legnagyobb visszavonultságban, állandóan felzaklatott kedélyben egymásnak panaszkodva s a haza sorsán kétségbeesve töltöttük el. Csudálkozunk erőseknek vélt jellemek megtántorodásán és undorral szemléltük a törtétek nemzetrontó pusztításait. A népbiztosság nem vett tudomást az Országos Közoktatási Tanácsról, azt hitte, hogy azt már régen „felrúgták“. Pedig a Tanács, ha nem működött is, fennállott s megmaradt minden berendezésével, megbecsülhetetlen tanügytörténelmi emlékeivel, túlélte a rémuralmat s egy jobb, boldogabb jövőt remélt. Erős mindnyájunknak hite, hogy ennek a jobb és boldogabb jövőnek előbb-utóbb be kell következnie. Lehet, hogy ezeket az időket mi öregebbek már nem érzük meg, de hiszünk benne, törhetetlenül reméljük és lelkünk minden erejével sóvárogva várjuk. Hiszen oly sokat kellene éppen a tanügy terén jóvá tenni, annyi mindenfélét újraszervezni!

Adja a magyarok Istene, hogy ezek a jobb idők mielőbb elérkezzenek.

† BEZÖKY ENDRE.

FINÁCZY ERNŐ MINT A MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG ELNÖKE.

Az 1904. év január hó 30-án választották meg Fináczy Ernőt a Magyar Paedagogiai Társaság elnökévé. Azóta hosszú idő telt el és nagyot változott a világ, de Fináczy Ernő egész elnöksége alatt nem változott; maradt, aki volt: világos fejű, derűs és megzavarhatatlan lelkű, kristálytisztá világnézetű tudós, akit e tudományos egyesület élén való munkásságában tudományos meggyőződése oly biztonsággal és egyenességgel vezetett, mintha a Gondviselés e szerény nevű, de nagyjelentőségű egyesület tudományos munkásságának vezetésére ezt a derűs lelkű professzort egyenesen kijelölte volna. A Társaság tagjai pedig huszonegy éven keresztül az összes tisztújító gyűléseken egy szívvel-lélekkel nyilatkoztak meg mellette és igazolták ezt a küldetését.

Fináczy Ernő egyesületi elnöki működése különösen azért fontos; mert ő mindjárt, mint első elnöki beköszöntőjének kere-